

УДК 631.1

ЩОДО ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

М.А.ДОМАСКІНА – Миколаївський ДАУ

В останні роки в науковій літературі досить часто обговорюється питання про те, яка форма господарювання краща та більш прийнята для нашої країни: приватна (фермерські господарства) чи колективна. Зараз обидві форми отримали визнання та функціонують на Україні. Ми вважаємо, що основним завданням на сьогоднішній момент є віднайдення оптимальних критеріїв для порівняння. Особливо важливий комплексний підхід до оцінки переваг та проблем.

В особі фермера об'єднуються приватний власник, трудівник та хазяїн-підприємець, що забезпечує йому економічну та юридичну незалежність, свободу виробничої діяльності та свободу вибору. Економічна самостійність та відповідальність фермера за збереження та збільшення своїх ресурсів в умовах ринкової економіки породжують високі внутрішні мотиви до праці.

Аналіз розвитку фермерського руху ускладнюється відсутністю відкритого доступу до інформації, яка стосується діяльності селянських (фермерських) господарств. Тому нами було проведено добровільне анкетування фермерів різних районів Миколаївської області.

Опитувані господарства були створені протягом 1993-1999 років. Аналізувалася інформація, надана господарствами за 1998-2001 роки. Дослідження показало, що близько половини всіх керівників господарств віком від 40 до 50 років, але є керівники старші 60 років (близько 3%), а також досить молоді голови господарств, котрим по 24-25 років (близько 5%).

За площею сільгоспугідь кількість господарств, що мають площу меншу, ніж 50 га, складає 47% від загальної кількості опитуваних господарств. Відповідно господарства, площа яких більша 50 га, складають 53% від загальної кількості опитуваних. Таким чином, аналізуючи дані за декілька років, ми змогли зробити висновок, що спостерігається тенденція до збільшення площі земель селянських господарств (з розрахунку на одне господарство). Господарства намагаються самостійно оптимізувати свої розміри. Основним шляхом такого розширення є орендування земель. Як правило, збільшують свої розміри ті господарства, котрі достатньою (або майже достатньою) мірою забезпечені сільгосптехнікою, насамперед комбайнами. Серед

опитуваних господарств кількість тих, площа яких від 50 до 100 га складає 12,5% загальної кількості господарств. Але кількість тих, у яких площа від 100 до 200 га, складає вже 21,8% і питома вага таких господарств в загальній кількості опитуваних – найбільша. Серед опитуваних є господарства, площа яких сягає 300 га (8%), та господарства, площа яких менша 10 га (6,25%).

Основним виробничим напрямом відносно великих за розміром господарств є вирощування пшениці та соняшнику. Господарства малої площі (до 10 га) займаються овочівництвом і на даний момент є збитковими. Це можна пояснити більшою трудомісткістю та затратами такого виробництва.

Стосовно опитуваних господарств, лише 2% вказали, що займаються тваринництвом як додатковим способом отримання прибутку. 10% мають домашнє підсобнє господарство для власних потреб. Переробкою сільгосппродукції займаються лише 3% опитуваних, але деякі господарства планують у майбутньому зайнятися додатково і таким видом діяльності.

Стосовно матеріально-технічного забезпечення опитуваних господарств можемо повідомити, що 97% всіх господарств забезпечені власними тракторами і зазвичай мають майже весь шлейф обладнання. Звичайно, що техніка це не нова, але підтримується в належному стані. Власні комбайни мають 30% опитуваних господарств. Інші господарства орендують техніку в господарських товариствах, приватно-орендних підприємствах, агрофірмах та інших фермерських господарствах за умови оплати 15%-20% від зібраного врожаю. На наш погляд, це дуже високі ставки.

У системі нових економічних відносин значно зростає роль природно-ресурсного потенціалу і особливо землі. У землекористуванні Миколаївської області вже давно існують та поглиблюються негативні тенденції, небезпечні для якості ґрунтового покриву.

З огляду на такий стан нами було проведено опитування щодо дотримання селянськими (фермерськими) господарствами сівозмін, внесенню органічних та мінеральних добрив. Опитування дало такі результати: дотримуються сівозміни, залишають землі під чорний пар 49% від усіх опитаних господарств (тобто менше половини). Частина господарств землі під пар не залишає, але кожного року змінює вирощувану культуру на всій ділянці. Внесення органічних та мінеральних добрив проводиться в недостатніх об'ємах, що пояснюється високими цінами на добрива та пальне. Це вказало близько 90% фермерів.

Серед основних труднощів, які вказали голови фермерських господарств, були такі: нерегульованість правової бази, високі податки, диспаритет цін на сільгосппродукцію та продукти промис-

ловості. Більшість господарств не має можливості придбання нової техніки, комбайнів. Дуже високі ціни на пальне під час збирання врожаю та оранки, дорогі запчастини до техніки.

Тому нами було запропоновано фермерам вказати, які б заходи вони провели передусім чергу і чи взагалі погоджуються з їх проведенням. Пріоритет питань та процентне вираження позитивних відповідей наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Результати відповідей опитуваних фермерів Миколаївської області щодо першочергових заходів для підвищення ефективності господарювання.

Відповіді	Кількість відповідей	Питома вага, %
Впровадження прогресивних технологій виробництва сільгосппродукції	23	92
Кредити для створення та діяльності фермерських господарств	22	88
Зміна механізму ціноутворення та забезпечення стабільного попиту на сільгосппродукцію	22	88
Виробництво конкурентноспроможної продукції	21	84
Інформаційне забезпечення фермерів	21	84
Зміна податкової політики	20	80
Паювання та приватизація землі, приватна власність на землю	20	80
Створення машинно-технічних станцій по прокату, ремонту та обслуговуванню машин	19	76
Оптимізація розмірів і спеціалізації фермерських господарств	17	68
Наукові дослідження з метою розвитку фермерського руху	17	68
Професійне навчання фермерів	16	64
Створення кооперативів по сумісному використанню техніки, постачанню та збуту продукції, агротехнічному обслуговуванню	15	60
Створення зразкових (базових) фермерських господарств	13	52
Участь у роботі політичних партій з метою прийняття парламентом законів, що сприяють розвитку фермерського руху	13	52

Таким чином, можемо бачити, що з необхідністю впровадження нових прогресивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції погоджуються майже всі опитувані фермери (92%). Також керівники селянських (фермерських) господарств єдині в думці щодо доцільності надання пільгових або за низькими кредитними ставками кредитів для створення та функціонування фермерських господарств та необхідності зміни механізму ціноутворення та забезпечення стабільного попиту на сільгосппродукцію (по 88 %). Також фермери розуміють, що вирішення цих питань неможливе без виробництва конкурентноспроможної продукції.

Очевидно також, що сьогоденним “болючим” питанням для фермерів є питання, які стосуються матеріально-технічної сторони

виробництва, і тому за необхідність функціонування машинно-технічних станцій прокату, ремонту та обслуговування машин висловилося 76% всіх опитуваних.

За необхідність професійного навчання висловилося лише 64% опитуваних. Можливо це пояснюється тим, що багато керівників фермерських господарств мають вищу та середню спеціальну освіту, а, можливо, тим, що функціонують господарства в середньому вже 7-8 років і фермери набули деякого власного досвіду.

Найменшою популярністю серед фермерів користувалося питання про необхідність їхньої участі в роботі політичних партій з метою прийняття парламентом законів, що сприяють розвитку фермерського руху. Можна зробити припущення, що це викликано тим, що люди ставляться насторожено та недовірливо до будь-яких політиків, або деякою мірою зрозуміла позиція селянина: мені розмовляти ніколи, мені потрібно працювати. Але особисто ми вважаємо, що якщо це не зробимо ми самі, то за нас не зробить ніхто.

Таким чином, можемо зробити такі загальні висновки. Фермерство на Україні і зокрема в Миколаївській області розвивається належним чином. Але, не дивлячись на те, що після появи перших фермерських господарств, пройшло вже більше десяти років, перед фермерством постає багато проблем. Господарі і господарства, які не витримали конкурентної боротьби, банкрутують, розпадаються. На їх місце стають більш сильні, вдалі та енергійні фермери, які займаються цією справою невипадково. Але це зовсім не означає, що фермерство занепадає. Єдиної точки зору на розвиток фермерства та критеріїв оцінювання переваг чи недоліків розвитку фермерських господарств та інших форм господарювання на сьогодні немає. Однак, незважаючи на труднощі, фермерство буде розвиватись в Україні, можливо (чи напевне), у бік укрупнення розмірів та поглиблення спеціалізації господарств.

Використана література:

1. Блегборн С. Планирование и организация производства на фермах: пер. с англ. – М.: Прогресс, 1994. – с.125.
2. Баккет М. Фермерское производство: организация, управление, анализ./ Пер. С англ. – М.: Агропромиздат, 1989.- 464 с. - С. 30.
3. Бурдейний І.М. Фермерство як ефективна форма господарювання на селі. //Економіка АПК. – 1999. - №5. – с.22.